

מסכת תענית

ג ע"א

[א] רש"י ד"ה לפי בו' - מזכיר דרוחות מועילות בו'.

ד ע"ב

[א] תוס' ד"ה הא לן. פי' לבני בבל אין שואלין עד שבעה - כצ"ל.

אור אליהו

שאומרים בתפילה "משיב הרוח", ולא ולא הזכיר בקושייתו כלל את "מוריד הטל". ב. היה לרש"י לומר: "דטל ורוחות מועילים" ולא "מועילות". ג. בתירוצו רש"י עונה רק לגבי הרוחות: "זיקא דבתר מיטרא כמיטרא"¹. ד. לא מצאנו שטל מועיל למטר². ולכן על כרחך שהוא טעות סופר ברש"י, וצריך לומר רק: "דרוחות מועילות"³ לארץ לתקנה ולנגבה" כו'. ועיין הערה⁴.

[א] בגמ': "אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה. אמר ליה רבי זירא לרבי אסי, ומי אמר רבי יוחנן הכי, והתנן בשלשה במרחשוון שואלין את הגשמים, רבן

[א] בגמ': "תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר, ואם בא להזכיר מזכיר. מאי טעמא, אמר רבי חנינא, לפי שאין נעצרים". וכתב רש"י ד"ה לפי: "לפי שאין נעצרים - שאלמלא הן אין העולם מתקיים. והאי דאמרין בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם, לאו משום חיוב, אלא חוק גשם הוא מזכיר, דטל ורוחות מועילות לארץ לתקנה ולנגבה, כדבסמוך זיקא דבתר מיטרא כמיטרא", כך היא הגירסא שלפנינו ברש"י. והנה על מה שכתב רש"י בתירוצו "דטל ורוחות מועילות" יש להקשות כמה קושיות: א. הרי קושיית רש"י היתה רק על מה

את לשון רש"י אך בשינוי קצת: "לפי שאין נעצרים - שאלמלא הן נעצרים אין העולם קיים. והא דאמרין משיב הרוח ומוריד הגשם לא משום חיוב דרוח, אלא חיוב גשם הוא מזכיר. טל ורוחות מועילים לארץ לנגבה ולתקנה". והנה על גירסא זו קשה רק מה שקושיית רש"י הייתה על משיב הרוח ולא על מוריד הטל, וכן שלא מצאנו שהטל מועיל למטר (קושיות א' וד'), אמנם מה שהקשנו למעלה (על הגירסא שלפנינו ברש"י) מלשון "מועילות", וכן ממה שהביא רש"י ראיה מ"זיקא דבתר מיטרא כמיטרא" (קושיות ב' וג') לא קשה כמובן על גירסא זו שברש"י, שכן כאן נקט בלשוננו "טל ומטר מועילים" ולא "מועילות", וכן לא הביא כראיה את לשון הגמ': "זיקא דבתר מיטרא כמיטרא".

1. וכעין זה כתב בהסבר הגהת רבינו מהדיר פירוש תלמיד הרמב"ן (הגאון רבי יעקב יהודה הלוי הופמן, שהיה אב"ד פרנקפורט) בהערה 10: "וטעמו נראה, ראשית, דאין דרך הטל לנגב את הארץ. שנית הלא רש"י הביא הגמ' זיקא דבתר מיטרא כמיטרא' ושם לא נזכר הטל".
2. כנ"ל הערה הקודמת. ובספר ויען עמוס כתב: "ובזה מיושב גם כן מה שכתב מועילות לתקנה ולנגבה, דעל כרחך האי מילתא לא מיתוקמא אלא ברוחות, דטללים אדרבא מלחלים ולא מנגבים, ועל כרחך לא קאי אלא ארוחות".
3. וכיון שרש"י דיבר רק על רוחות, שפיר צריך לומר "מועילות" בלשון נקבה.
4. והנה בפירוש תלמיד הרמב"ן נראה שהעתיק